

Tot wijsheid komen en het proces van ouder worden **Tim Boyd**

Tim Boyd is International President van The Theosophical Society (Adyar).

Dit artikel verscheen in *The Theosophist* met als titel *Coming to Wisdom and the Process of Aging*.

Laten we eens kijken naar iets waar we allemaal wel *enig* belang bij hebben: het proces van het ouder worden dat inherent is aan de natuur. Alles heeft een duidelijk begin als het in deze wereld verschijnt, er is een proces waar het doorheen gaat, en dan lijkt het uit deze wereld te verdwijnen. Het is één van de grote mysteries die de mensheid onder ogen krijgt als men nadenkt over onze plaats in het universum. Het is tevens één van de onderwerpen waar grote geesten door de geschiedenis heen hun aandacht aan gegeven hebben. Het proces van ouder worden staat centraal bij het begrijpen van het diepere onderwerp van wijsheid.

Wij zijn allemaal betrokken bij dat proces. Er zijn veel populaire uitspraken waarin jeugd en ouderdom met elkaar vergeleken worden, maar één van de onderscheidende eigenschappen tussen de persoon die jonger is en de persoon die ouder wordt geacht is de factor van ervaring. Actief zijn kenmerkt de jeugd, maar ervaring komt met de jaren; dat lijkt het onderscheid te bepalen.

Er is een humoristische uitspraak: *Juist oordeel komt voort uit ervaring, maar ervaring komt voort uit een verkeerd oordeel*. Het is een levensfeit dat het bij een jeugdige hoort om niet goed geïnformeerd te zijn over hoe het in de wereld omgaat. Het ervaringsniveau wordt dus over het algemeen vooral beschouwd als dat wat het verschil uitmaakt tussen het jeugdige denken en het gerijpte denkvermogen. Als we dit nader onderzoeken, dan realiseren we ons dat de ervaringen die we in de loop van het leven opdoen meestal van een bepaalde soort zijn. Er zijn sensaties die ons lichaam betreffen en die gedurende het leven keer op keer herhaald worden. We 'doen ervaring op' in de wereld van lichamelijke gevoelens. We hebben in de loop van een leven ook allerlei emotionele ontmoetingen, en onze emotionele natuur doet zo ervaring op in de gevoelswereld. Dan is er vervolgens de constante stroom en cirkelgang van gedachten in ons denken.

Onze interactie met deze wereld van zintuiglijke ervaringen, emoties en gedachten bouwt het lichaam van ervaring op, en dat duiden we dan als 'kennis' aan. In het

gewone spraakgebruik is een persoon 'die goed geïnformeerd is en veel kennis heeft' ervaren in deze drie werelden van de persoonlijkheid. Dit niveau van ervaring heeft grote waarde. In *Aan de voeten van de Meester* worden vier kwalificaties aangeduid, en de eerste daarvan is onderscheidingsvermogen. Het lichaam van ervaring en kennis dat met de jaren groeit is de basis van onze herkenning van datgene wat goed, beter, en best is. De onderscheidende vermogens van het denken berusten op dit lichaam van kennis.

Als we praten over wijsheid (en 'theosofie' is eeuwige wijsheid), is dat dan hetzelfde als kennis in het algemeen? Dat is een vraag die we ons keer op keer zouden kunnen stellen: wat is ware kennis, en wat is wijsheid? De tradities die ons denken over deze onderwerpen hebben willen verlichten, beschrijven wijsheid op heel verschillende manieren. Een betrouwbare en deugdelijke leraar die ervaring heeft met de sferen van wijsheid zal altijd het voorbehoud maken dat er alleen een verscheidenheid aan woorden en termen gegeven kan worden. In alle tijden werd gepoogd om datgene wat voorbij zintuiglijke ervaring, voorbij emotie, voorbij gedachten, en daarom voorbij woorden is, te kleden in symbolen, zodat we in ieder geval iets van de omtrek van deze diepe maar onzichtbare wijsheid gewaar kunnen worden.

Men gebruikte vele woorden om wijsheid te beschrijven. In eigentijds Nederlands zouden we wijsheid kunnen omschrijven als 'de waarneming van de werkelijkheid', een werkelijkheid die zich uitstrekt boven onze vijf zintuigen en die de aard van de ziel omvat. In onze traditionele theosofische literatuur denken wij in termen van *buddhi*. Het voertuig dat in staat is om *buddhi* te ervaren benoemen we dan als *buddhi-manas*, het verlichte denkvermogen of wijsheidsdenken.

In *De Stem van de Stilte* en in het boeddhisme bestaat het concept van de perfecties of *paramita's* (de deugden). Boeddhistische leringen kennen zes of tien *paramita's*. In *De Stem van de Stilte* noemt H.P. Blavatsky (HPB) er zeven. De laatste die

genoemd wordt is de perfectie of vervolmaking van wijsheid, *prajna*. In de pogingen om over te brengen wat *prajna* betekent, wordt er op verschillende manieren naar verwezen. In het Tibetaanse boeddhisme bestaat een lange mantra of sutra die wordt aanbevolen om te reciteren en over te mediteren: de *Prajna-paramita Sutra*, of *Sutra van de volmaakte wijsheid*. Deze sutra vermeldt een beschrijving die werd gegeven door Avalokiteshvara. Hij had het wijsheidsdenken ervaren toen hij het probeerde uit te leggen aan Sariputra, een discipel van Boeddha.

Avalokiteshvara doet een poging om de wijsheid in zijn mantra te beschrijven, en dat is zowel fascinerend als krachtig in het vermogen om verwezenlijkt te worden. De manier waarop wijsheid wordt beschreven is geheel in termen van ontkenning,

wat wil zeggen dat alleen beschreven wordt wat het *niet* is. Het algemene beeld van de *Prajna-paramita Sutra* is dat wijsheid niet gedefinieerd of benoemd kan worden; het kan alleen aangeduid worden door het te ontdoen van alles wat het niet is. In de sutra wordt op een meesterlijke manier alles weggelaten wat een waar begrip van wijsheid in ons zou kunnen verhullen.

Sprekend tegen Sariputra zegt Avalokiteshvara: *Dit is het oorspronkelijke karakter van alles. Het wordt niet geboren en niet vernietigd; het kan niet worden besmet, het is niet puur; het neemt niet toe en het neemt niet af In wijsheid is geen oog, geen oor, geen neus, geen lichaam, geen denken, geen onwetendheid, en ook geen einde van onwetendheid.* Als dit ons denken niet onder spanning zet, wat dan wel? Alles wat onze normale waarneming kan vastpakken is geen wijsheid. Dit is één manier om te trachten de aard en de waarde van wijsheid over te brengen, en om wijsheid te doen ervaren. Het is de *via negativa*, het pad dat tot wijsheid voert door ontkenning.

Er zijn ook andere manieren om wijsheid te beschrijven. Socrates werd beschouwd als de wijste mens van zijn tijd. Ofschoon hij zeer veel kennis bezat, en om die reden veel geraadpleegd werd, werd hij toch vooral als wijze erkend door zijn steevaste antwoord: *Ik weet één ding, en dat is dat ik niets weet.* Zijn waarneming dat wijsheid bestaat uit *niets* of *geen ding* (no-thing) maakte hem tot een wijs mens.

Er is een (apocrief) Bijbelboek, *Het boek der wijsheid* of *De wijsheid van Salomo*. In dat boek beschrijft koning Salomo zijn opvatting over wijsheid, en hoe hij daartoe kwam. Het is een esoterische uiteenzetting die vaak over het hoofd wordt gezien, en geeft een heel andere beschrijving dan de benadering middels de *via negativa* van de *Prajna-paramita Sutra*. De uitleg in *Het boek der wijsheid* wordt gegeven in positieve, bevestigende termen, en personifieert wijsheid als zijnde vrouwelijk, dus als 'zij' of 'haar'. Eén van de redenen waarom Salomo werd beschouwd als één van de wijste mensen was het volgende. Toen hij koning werd van zijn volk mocht hij van God een wens doen, welke dan ook, en die zou vervuld worden. Een gewone koning zou gewenst hebben dat hij zijn koninkrijk kon uitbreiden, of rijker zou worden dan wie ook op aarde. Salomo wenste echter het volgende: *Geef mij wijsheid en begrip.* Hij zag namelijk in dat alle andere deugden uit deze twee voortvloeiden.

In *Het boek der wijsheid* beschrijft Salomo wijsheid in prachtige poëtische woorden. Hij zei dat we haar kunnen zoeken zoals mensen zilver en goud zoeken en speuren als naar een verborgen schat. Hij zei dat wijsheid *meer beweegt dan beweging zelf* en dat ze *overal doorheen kan gaan door haar puurheid*. Hij voegde daaraan toe dat wijsheid, omdat zij Een is, alles kan verrichten en *rustend in zichzelf alle dingen nieuw maakt*. Dat is poëzie, maar ook schoonheid, waarheid en macht. In Eenheid is ze overal aanwezig, of zoals hij het uitdrukte: *Ze gaat op machtige wijze van het ene eind van het heelal naar het andere eind, en ordent daarbij alle dingen*

op *lieflijke wijze*. Dit is wijsheid vanuit het perspectief van Salomo, een presentatie middels de *via positiva*. Let wel: noch de *via negativa*, noch de *via positiva* is de enig correcte. Beide zijn gedeeltelijk, maar beide zijn pogingen om ons te wijzen in de richting van wat wordt beschreven als de verborgen schat binnenin onszelf. Als we naar verre landen zouden moeten reizen om deze schatten te vinden dan zouden deze leringen zinloos zijn.

Er zijn talloze gezegden en spreekwoorden die op de een of andere manier uitdrukken *dat wijsheid met de jaren komt*. Er is een heel populaire uitdrukking die we zelf wel hadden kunnen bedenken: *Jeugd staat voor activiteit, ouderdom voor wijsheid*, maar is deze uitdrukking waar? Zou het proces van ouder worden werkelijk wijsheid kunnen toevoegen? Ik betwijfel het! Eén van de dingen die we waarnemen is dat, wanneer de wijzen wijsheid beschrijven, het als iets verborgens is; het is versluierd en wordt niet ontdekt. We vinden het niet en we brengen het zelf zeker niet voort. Het is altijd aanwezig, maar ongezien, hoewel haar activiteit en potentieel constant beschikbaar zijn.

Wat is dat versluisende proces dat wijsheid steeds voor onze waarneming en het ervaren ervan verbergt? In ons huidige stadium van ontwikkeling wordt de grootste versluiting van waarheid of wijsheid veroorzaakt door begeerte, en onze diep betrokken verzonkenheid daarin. HPB en anderen beschreven dat de belangrijkste focus van het menselijke denken in ons stadium van ontwikkeling het begeertedenken is, *kama-manas*: we bevinden ons in een continu proces van het herhalen van onze begeerten.

Het vermogen van onze zintuigen (proeven, zien, voelen, ruiken en horen) om al die begeerten na te jagen neemt in de loop van de jaren af. Als we lang genoeg op deze aarde rondlopen vermindert dus in zekere zin het vermogen om uitdrukking te geven aan alles wat het denken zich wenst. Daaraan is op zich niets eerzaams, het is een doodgewoon feit. Men kan deugdzaam lijken, omdat het vermogen om begeerten te bevredigen afneemt. Dat is echter slechts schijn, en geen realiteit.

Deel 1 van *Licht op het Pad* geeft drie verschillende klassen van instructies. Wanneer deze drie worden toegepast, dan leidt dit naar het ervaren van het wijsheidsdenken. In de woorden van dit boekje zullen we dan in staat zijn om het bloeien van de bloem van de ziel te zien, wat plaatsvindt als de storm is gaan liggen. De aandacht wordt hierbij gevestigd op drie klassen van instructies. Ten eerste het uitroeien van bepaalde begeerten: ambitie, verlangen naar sensatie of zingenot, groei, leven enzovoort. De volgende set instructies gaat over het cultiveren van begeertes, maar dan voor de dingen die ontastbaar zijn en niet uit te drukken op de normale wijze. Ten derde volgen de instructies over het *zoeken naar de weg*. Het "doden" is de eerste categorie..

In het proces van ouder worden sterven de dingen die *Licht op het pad* ons adviseert uit te roeien vanzelf uit, door het natuurlijke verloop van het leven: zij sterven door de dood van ons vermogen om mee te doen. Ambitie, sensatie, zingenot sterven namelijk uit door het ouder worden. Let op, en nogmaals: *uitsterven* is niet hetzelfde als *doden*. Uitssterven gebeurt gewoon door het verstrijken van de tijd, terwijl doden de betrokkenheid van de gerichte wil vereist. De wil die zich gedurende vele levens heeft leren richten heeft het vermogen om te doden, om de wortel te doden van de vele soorten begeerten die leven na leven bloeien. Een plant sterft gewoon in de herfst, waarna zijn wortels in de winter sterker worden, waardoor hij in de lente met hernieuwd vuur terugkomt. De instructie om te *doden* is echter een vermaning of eis voor degene die een discipel zou willen worden.

We hebben de drie theosofische 'klassiekers': *Aan de voeten van de meester*, *De Stem van de Stilte* en *Licht op het Pad*. Van het laatstgenoemde boekje wordt gezegd dat het voor gevorderden is, niet geschreven voor hen die de weg naar het pad nog moeten vinden, en ook niet voor hen die bepaalde kwaliteiten op het pad willen ontwikkelen. Zoals al op de eerste pagina's duidelijk beschreven is dit boekje bedoeld voor alle discipelen die zichzelf stevig geworteld vinden in, en toegewijd aan dit pad, en dit boek zal hen dan ook aanspreken. Als deze toewijding nog afwezig is, dan is het boekje misschien interessant of informatief, maar niet nuttig.

Damodar Mavalankar zette de aard van het spirituele pad kort en krachtig neer in sommige van de geschriften die hij produceerde gedurende zijn korte tijd bij ons. Hij zei dat een volledige beschrijving van spirituele vooruitgang het volgende betekent: *Houd je begeerten goed in de peiling, leer om je denkvermogen te beheersen. Dit is het fundament van alle spirituele vooruitgang.*

In *De Mahatma Brieven* worden veel diepzinnige aanwijzingen gegeven om tot wijsheid te komen; ze zijn zo talrijk dat het gemakkelijk is om ze over het hoofd te zien. Hier volgt één van de aanwijzingen die werkelijk een oefening voor ons kan zijn, mits we het kunnen vasthouden en trachten toe te passen: *Het is op het kalme en serene oppervlak van het rimpelloze denkvermogen dat de visioenen die verzameld zijn in het onzichtbare een vertegenwoordiging vinden in de zichtbare wereld.* Dit advies werd gegeven in de brief aan A.O. Hume waarin hem werd aangeraden om niet toe te staan dat zijn denkvermogen verstoord werd. Dat is een deel van het werk, en het doet zich voor door de emoties te checken en te leren controle te houden over het denkvermogen.

Een ander citaat ter overpeinzing om mee af te sluiten heeft betrekking op het rimpelloze denkvermogen, het vermogen daarvan om indrukken vanuit het onzichtbare te ontvangen en in het zichtbare uit te drukken: *Het is in het holst van de nacht dat Krishna wordt geboren.*

Uit: *The Theosophist*, juli 2017
Vertaling: Wim Leys